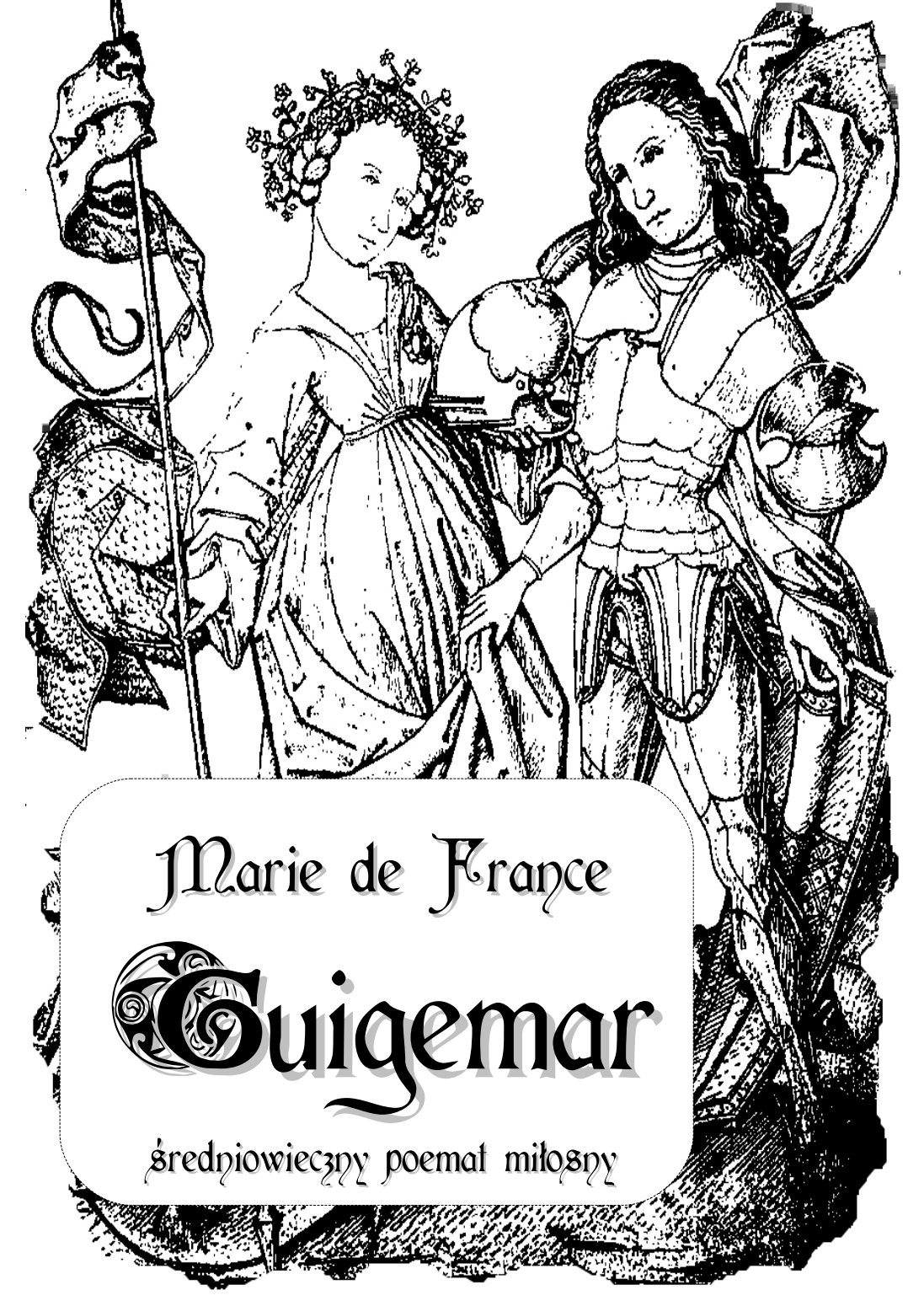

Marie de France

Guigemar

średniowieczny poemat miłosny

Guigemar

Marie de France

Guigemar

średniowieczny poemat miłosny

przełożył Andrzej Sarwa
wstępem opatrzył Piotr Sławiński

Armoryka
Sandomierz 2008

Redaktor: Małgorzata Badowska
Projekt okładki, skład i łamanie: Andrzej Sarwa

Na pierwszej stronie okładki: Mistrz E. S. (ok.1420 - 1468), *Rycerz i Dama*, 1460/1465, (licencja *public domain*),

źródło: http://commons.wikimedia.org/wiki/Image:Ritter_und_Dame_mit_Helm_und_Lanze_2.jpg

Na czwartej stronie okładki: William Morris (1834-1896), *Tulip and Willow*, 1873, (licencja *public domain*),

źródło: http://commons.wikimedia.org/wiki/Image:Morris_Tulip_and_Willow_design_1873.jpg

Na trzynastej stronie tekstu: Maria Francuska (licencja *public domain*),

źródło: Marie de France (late 12th c.)

(<http://faculty.winthrop.edu/kosterj/ENGL512/Marie.htm>)

Tytuł złożono czcionką Cymbeline.ttf z inicjałem Spiral Initials.ttf.

Tekst złożono czcionką Antykwa Toruńska Condensed.ttf

W tekście użyto inicjałów Arberth.ttf, których autorem

i właścicielem jest Dave Nalle, The Scriptorium, www.fontcraft.com

Cymbeline.ttf, Spiral Initials.ttf & Arberth.ttf font copyright 2008 by The Scriptorium,
all rights reserved

Tytuł oryginału: *Lai de Guigemar*

Copyright © 2008 by Wydawnictwo i Księgarnia
Internetowa „Armoryka”

Wydawnictwo ARMORYKA

ul. Krucza 16

27–600 Sandomierz

tel (0–15) 833 21 41

e–mail: wydawnictwo.armoryka@interia.pl

<http://www.armoryka.strefa.pl/>

ISBN 978–83–60276–66–2

WSTĘP

Marie de France (Maria Francuska) żyła w drugiej połowie XII wieku. Niestety, o niej samej niewiele zachowało się informacji. Nawet jej imię budzi zastrzeżenia. Na jednej z jej publikacji znajduje się zapis: „Marie ai nun, si sui de France”, co w tłumaczeniu brzmi: „Mam na imię Maria i jestem z Francji”. Dlatego jest nazywana Marią Francuską. Wiadomo, że początkowo mieszkała we Francji w Bretanii i pisała w języku starofrancuskim. Później przeniosła się do Anglii, gdzie prawdopodobnie była ksienią, czyli przełożoną żeńskiego klasztoru w Reading. Jest znana ze swej twórczości a konkretnie z poematów rycerskich opowiadających głównie o miłości, które są wpisane w tło Bretanii. Jej twórczość uczeni datują najwcześniej na ok. 1160 r. i najpóźniej na 1215 r., chociaż najpewniej jej utwory powstały między 1170 a 1205 r. Sugerują to dedykacje *lais*.

Mówiąc o twórczości Marii Francuskiej, nie sposób nie wspomnieć o Bretanii. Bretania to kraina historyczna znajdująca się obecnie w północno-zachodniej Francji, położona na Półwyspie Bre-

tońskim nad Oceanem Atlantyckim. W czasach rzymskich nosiła nazwę Armoryka. Słowo to pochodzi z języka bretońskiego i oznacza „kraj nadmorski”. Jej obecna nazwa wywodzi się od celtyckiego plemienia Bretonów, które zasiedliło ją w V-VI w. Wyparci zostali z wyspy przez germańskich Anglów i Sasów. Później znaleźli się pod zwierzchnictwem Franków. Ciągłe bunty w Bretanii skłoniły Karola Wielkiego do utworzenia na jej granicy Marchii Bretońskiej. We wczesnym średniowieczu Hrabstwo Bretanii stanowiło lenno Korony Francuskiej. Było często przedmiotem rywalizacji między Francją i Anglią. Od 1213 r. Bretania była w posiadaniu bocznej linii Kapetyngów. Dopiero w 1532 r. formalnie lenna bretońskie zostały włączone do Korony Francuskiej. Mimo tego Bretania zachowała pewne odrębności (np. własne stany prowincjonalne) do rewolucji francuskiej i reformy administracyjnej z 1790 r. W czasach rewolucji francuskiej wraz z Wandą i Normandią była terenem powstań rojalistycznych – zwanych szuanerią. Były one krwawo tłumione przez wojska Republiki. Bretania po dzień dzisiejszy jest regionem wyróżniającym się odrębnością kulturową oraz dużym znaczeniem rolnictwa i dziedzin gospodar-

czych związanych z morzem. Przejawem odrębności kulturowej jest przede wszystkim język bretoński. Wywodzi się on z podgrupy języków celtyckich (walijski, kornijski, [kornicki]) oraz wymarłych (piktyjski, kumbrycki, brytyjski) w obrębie języków indoeuropejskich. Językiem bretońskim posługuje się obecnie blisko 400 tys. Bretończyków zamieszkujących dolną (zachodnią) Bretanię. Przez państwo francuskie został uznany za tzw. język regionalny. Posiada 4 najważniejsze dialekty: kornwelski, leoński, treguirski i wantejski. Język bretoński jest blisko spokrewniony z językiem kornijskim, który rozwijał się w Kornwalii. Jeszcze w XII w. mówiący tymi językami mogli się swobodnie porozumieć.

Językiem starofrancuskim posługiwano się w IX-XIII wieku na terytorium byłej Galii obejmującej terytorium dzisiejszej Francji. Był rezultatem ewolucji języka łacińskiego, który zmieszał się z językami galijskimi. Z czasem na skutek napływu Normanów (Wikingów) na teren Galii powstały dwie kultury: normańska (północna) i oksytańska (południowa). Pierwsza miała duże wpływy normańskie, a druga w prostej linii była spadkobierczynią kultury rzymskiej. Ze względu na te dwie kultury dialekty języka

starofrancuskiego (niektórzy mówią o językach starofrancuskich) dzieliły się na dwie grupy. Ich nazwy związane są z wymową słowa „tak”. Pierwsza mówiła „oui”, a druga – „oc”. Stąd grupę północną określa się jako języki oïl (*Langues d'oïl*) i zalicza się do nich: francuski, angevin, burgundzki, szampański, franc-comtois, gallo, lotaryński, normandzki, (auregnais, guernésiais, jèrriais, sercquiais), pikardyjski, poitevin-saintongeais, waloński.

Grupę południową określa się natomiast jako języki oc (*Langues d'oc*) i należą do nich owerniacki, gaskoński, gawot, limuzyński, langwedocki, prowansalski. Upadek języka oksytańskiego z jego dialektami został zapoczątkowany przez krucjaty przeciw albigensom w latach 1209-1229. Współczesny język francuski powstał w zasadzie na podstawie paryskiego dialektu języka d'oïl. Dlatego część badaczy właśnie język d'oïl nazywa starofrancuskim.

Najstarszym zabytkiem piśmiennictwa starofrancuskiego jest tekst *przysięgi strasburskiej* z 842 r. Pierwszym tekstem literackim zaś *Sekwencja o świętej Eulalii* z 881 lub 882 r. Jednak jednym z najstarszych i najbardziej znanych poematów jest *Pieśń o Rolandzie* (rękopis z 1170 r.), czy *Legenda o Tristanie i Izoldzie*.

Warto zaznaczyć, że motto herbu korony Anglii jest napisane po francusku w normańskim *langues d'oïl*, czyli „Dieu et Mon Droit” („Bóg i moje prawo”). Nie powinien zatem dziwić fakt, że Maria Francuska, mimo że tworzyła w języku starofrancuskim, przez część swego życia nie mieszkała na kontynencie lecz na terytorium dzisiejszej Anglii.

Maria Francuska obok Guillaume de Machaut (Machault) (1300-1377) uprawiała gatunek literacki zwany *lai*. Jest to starofrancuska forma pieśni lirycznej najczęściej o tematyce miłosnej. Często panuje tu nastrój tajemniczości i cudowności. *Lai* jako gatunek literacki wywodzi się z pieśni celtyckich. Był rozpowszechniony zwłaszcza w Bretanii w XII w. i później. Z czasem *lai* przekształcił się w formę narracyjną, gdzie tematyka często obejmowała epizody z opowieści o królu Arturze oraz rycerzach Okrągłego Stołu.

Lai uprawiali zwłaszcza truverzy – średniowieczni artyści wywodzący się z francuskiej arystokracji, poeci, muzycy i kompozytorzy – z wykorzystaniem instrumentów muzycznych. Truverzy do poezji lirycznej dołączyli jeszcze pieśni rycerskie, takie jak np. opowieść o Lancelocie. Tworzyli oni pod wpływem trubadurów, czyli

wędrownych śpiewaków, poetów i twórców piosenek, często komponujących muzykę do swoich poezji i pieśni. Pierwsi trubadurzy tworzyli ok. 1100 r. w Prowansji. W tzw. poezji prowansalskiej wysławiali zalety uwielbianych i niedostępnych kobiet. Poezję trubadurów i truwerów rozpowszechniali oni sami jak również wędrowni śpiewacy zwani minstrelami. Byli to popularyzatorzy i wykonawcy (śpiewacy, recytatorzy) poezji, działający w XIII-XIV w. w krajach zachodnioeuropejskich. Dzięki nim twórczość ta cieszyła się dużą popularnością nie tylko na dworach ówczesnej Europy.

Godny odnotowania jest fakt, że Maria Francuska jako jedna z niewielu kobiet zapisała się w średniowiecznej literaturze światowej. Jej przypisuje się autorstwo m. in.: *Lai de Yonec*, *Lai de Lanval*, *Lai du Bisclavret*, *Lai d'Equitan*, *Lai du Chèvrefeuille*, *Lai du Laostic* lub *Lai de l'eostic*, *Fables*, *L'espurgatoire de saint Patrice* oraz *Lai de Guigemar*. Utwory *lai* napisane przez Marię Francuską nie były jeszcze tłumaczone na język polski. *Lai de Guigemar* jest pierwszą p r ó b ą przekładu. Chociaż oryginał napisany jest wierszem niniejszy przekład ma charakter prozatorski, d o s ł o w n y, oddający wiernie układ i treść.

Poemat *Guigemar* (*Lai de Guigemar*) osnuty jest na bretońskiej legendzie. W utworze tym występują imiona własne a miejscem akcji jest Bretania. Imię bohatera - Guigemar (lub Guiomar, Guiemar) nosiło w XI i XII w. wielu wicehrabiów Lün (obecnie Saint-Rol-de-Leon) w Bretanii. Wątek polowania na białą łanię wskazuje na celtyckie pochodzenie tej legendy, podobnie jak i celtyckie imię Meriadus.

Główny bohater Guigemar był synem barona Oridiala rządzącego w Lün. Guigemar był przystojny, mądry i odważny, lecz nie umiał kochać. Pewnego razu na polowaniu, kiedy strzelił do białej łani, strzała odskoczyła i raniła go w nogę. Łania, umierając, nałożyła na niego przekleństwo. Miał się wyleczyć z rany dopiero wtedy, gdy się zakocha i oboje - on i jego ukochana - doświadczą wielu cierpień. Zasmucony Guigemar błakał się, aż przyszedł na brzeg morza, gdzie zobaczył zacumowany statek. Wszedł na pokład i obejrzał go. Tymczasem statek sam przez się odpłynął, chociaż nie było na nim żywej duszy, oprócz Guigemara.

Bohater dopłynął do miasta, gdzie rządy sprawował staruszek, z zazdrości trzymający swoją młodą żonę w wieży. Dama zauważyła statek wpływający do portu. Na statku zobaczyła Guigemara i zakochali się

w sobie. Guigemar półtora roku przebywał w komnatach damy, bez wiedzy jej małżonka, i leczył się z odniesionej rany. Oboje przysięgli sobie miłość a w zastaw miłości dama zawiązała na koszuli Guigemara węzeł, który potrafiła rozwiązać tylko ona. Guigemar z kolei założył damie pas, którego sprzączkę tylko on umiał odpiąć.

Wkrótce ich miłość została odkryta i zmuszono Guigemara do powrotu do swego kraju. Pani zaś spędziła dwa lata w więzieniu. Pewnego razu zobaczyła, że drzwi więzienia zostały otwarte i uciekła. Wsiadła na statek i popłynęła do zamku Meriadusa, który postanowił ożenić się z damą. Ponieważ nie mógł rozwiązać jej pasa, odmówił mu miłości. Pewnego razu do Meriadusa przyjechał Guigemar i kochankowie dowiedzieli się o sobie. Gdy Meriadus odmówił oddania damy Guigemarowi, ten oblegał jego zamek, schwycił i zabił Meriadusa a na koniec ożenił się z ukochaną.

Piotr Sławiński

Maria Francuska

